

Ceremonie a tradície

Prepis prednášky Michaela Luetchforda počas sesshinu v Cholíne február 2009.

Niekedy to vyzerá tak, že budhizmus pozostáva len z ceremónií. Ľudia, ktorí navštívia rôzne budhistické skupiny, aby pochopili, o čom budhizmus je, zisťujú, že sa tam vykonávajú rôzne ceremónie a dodržujú navzájom často odlišné tradície. Snažia sa, spraviť si z toho ucelený obrázok, ale môže pre nich byť zložité zistiť, čo je v skutočnosti za tým, aký je zmysel dodržiavania týchto tradícií. Pre týchto nových, zmätených ľudí, môže byť prospešné vysvetliť, prečo dodržiavame určité tradície a aký majú význam.

Samozrejme nie vždy je dôležité, mať k všetkému vysvetlenie. Len proste nasledovať určitý spôsob vykonávania vecí, bez pýtania sa otázok, môže byť celkom príjemné. Moja skúsenosť so skupinou v Anglii, ktorá používa tento prístup, je taká, že novým ľuďom v skupine sa to na začiatku celkom páči. Učia sa nové spôsoby vykonávania vecí, nové tradície, ceremónie, nové spôsoby obliekania. Cítia, že sa pridávajú k skupine podobných ľudí, ktorí vykonávajú rovnaké veci.

Keď som navštívil dojo v Bristole, patriace do tradície Deshimarua, obliekol som si čierne kolomo (mníšsky šat so širokými rukávmi). Keď všetci nosia čierne kolomá, cítia sa súčasťou skupiny vykonávajúcej rovnaké veci. Keď sa niekto nový pripojil k našej skupine, vysvetlili sme mu, ako sa má správať: keď vstupuješ do dojo, pokloníš sa, potom sa pohybuješ týmto spôsobom... Na začiatku sú z toho obyčajne mierne zmätení, ale keď si to zopakujú dva, tri razy, tak si postupne na formu ceremónií zvyknú a cítia sa celkom pohodlne, príjemne, majú pocit, že sú súčasťou. Stali sa členmi skupiny. Avšak, čo som si všimol práve v spomínanom dojo, že po určitom čase ľudia chcú vedieť: čo ešte je za tým? Je to len pripojenie sa k skupine, obliekanie sa na spôsob japonského mnícha alebo mníšky a sedenie na poduškách? Ak nie sme schopní ľuďom vysvetliť, aký je zmysel vykonávaných ceremónií, postupne ich pocit pocit uspokojenia mizne.

Človek, ktorý založil našu tradíciu, sa volal Dogen a on učil: len robiť zazen je všetko. A v určitom zmysle má pravdu. Ale tiež hovoril, že by sme mali vysvetľovať, aký je zmysel budhizmu. Kritizoval ľudí, ktorí len robili ceremónie a zazen, ale nič nevysvetľovali. Žiaľ ľudia v Japonsku v nasledujúcich storočiach, neboli schopní počuť jeho slová dostatočne jasne.

Kvôli situácii v Japonsku na konci devätnásteho storočia, keď pôvodný budhizmus bol takmer úplne zničený, mnísi a mníšky stratili schopnosť vysvetliť, čo robia a koncentrovali sa len na vykonávanie naučených vecí. Hovorili: „Toto je spôsob, ako by ste mali správne držať vonnú tyčinku. Nie takto, ale takto. A presne toto je spôsob, akým by ste mali správne udierať na zvon. Nie takto, ani nie takto, ale takto.“ Tento druh tradície je v Japonsku veľmi silný ešte aj dnes. Japonská kultúra je dobrá v tom, učiť sa veci ich vykonávaním. Ale naopak nie je moc dobrá vo vysvetľovaní.

Všeobecne ľudia v Japonsku sú veľmi poslušní, takže s tým väčšinou nemajú problém. Budhizmus v Japonsku sa stal náboženstvom ceremónií. Ľudia sa učia ceremóniám a tradíciám, cítia sa členmi určitých skupín, cítia sa pohodlne, podobne ako keď sedíte vo vani s teplou vodou. Dokiaľ z tej vane nevyleziete, je to veľmi príjemné. Avšak povaha európskej spoločnosti je iná. Musíme byť ľuďom schopní vysvetliť, čo a prečo robíme. Aj keď sa nám niekedy zdá, že slov je priveľa a zdá sa nám, že vysvetľovať veci je úplne zbytočné, aj tak by sme sa o to mali pokúšať. To povedal sám Dogen. A napriek tomu, že napísal kopu pojednávanií o tom ako cvičiť, o budhizme, o tom ako robiť veci, nakoniec to uzavrel prehlásením: toto všetko sú len slová a sú na nič. Takže by sme mali robiť tieto zbytočné veci.

Význam ceremónií nie je v tom, že by boli nejakým spôsobom sväté. Napr. ak sa postavíte pred

sošku Budhu a veľmi hlboko sa pokloníte, od Budhu za to nič neobdržíte. Je to len soška! Nie je skutočný človek. A ak nosíte niektoré veci, ako napríklad rakusu, ktorú mám teraz na sebe, neurobí vás to svätými. Neobdržíte za to do svojej hrude žiadnu špeciálnu silu. Je to len kus látky!

Na druhej strane, ľudia udeľujú niektorým šatom určitú symbolickú hodnotu. Takže keď nosím túto rakusu, pripomína mi to: aha, mal by som sa správať správne. Ale túto symboliku vkladám do rakusu ja sám. Alebo keď nosím kesu, pri praktike zazenu, je to určitý symbol vďaka, ktorý cítim k človeku, ktorý vymyslel budhizmus. Je to pre mňa niečo ako budhistický stan, ktorý ma obklopuje. Ale je to len kus šatu, vyrobený z látky. Ak si kesu vyzlečiete a hodíte ju na zem, nebudete za to potrestaní. Aj sa hovorí, že svoju kesu, by ste nikdy nemali položiť na zem, môj učiteľ, mal vo zvyku si kesu vyzliecť a hodiť ju na zem. Napríklad, keď chcel ísť na WC, len si ju zložil a proste pustil na zem.

Takže to nie je tak, že tieto budhistické symboly nemajú žiadnu hodnotu, ale my sami do nich vkladáme hodnotu. Veci sami o sebe nie sú sväté, ale nie sú ani všedné. Sú to proste predmety a my do nich vkladáme hodnotu, tým, že z nich robíme symboly. Takže keď z tejto miestnosti urobíme dojo, máme pocit, že sme z nej spravili zvláštne a posvätné miesto. Ale teraz sme posunuli oltár dozadu a sedíme iným spôsobom a je to znova len obyčajná miestnosť. Toto by sme si mali všimnúť a nemali by sme z týchto rôznych budhistických vecí a ceremónií robiť niečo posvätné. Samozrejme, že sú dôležité. Je v poriadku cítiť, že naša rakusu je dôležitá. Veci, ktoré používame pri praktike sú dôležité.

Kľúčové je, že všetko má dve strany. Jedna strana je dôležitá a svätá a druhá strana je obyčajná. Všetko je aj posvätné, aj obyčajné. Napr. niektoré skupiny po zazene robia ceremóniu a spievajú sútru srdca a iné texty. Pri tom je dôležité sedieť a spievať správnym spôsobom, udierať správnym spôsobom na mokugyo... A keď pri tom všetci spolupracujú, je to druh aktivity, ktorý je veľmi zjednocujúci. Ale neobdržíte za to žiadne zvláštne zásluhy. Alebo inak: rovnaké zásluhy vám prinesie recitovanie alebo spievanie niečoho úplne iného. Je možné, že rovnaké zásluhy obdržíte za to, ak sa pripojíte k speváckemu zboru. Spev Matúšových paší má teda pre budhistu rovnaký prínos, ako spev sútry srdca.

Takže význam ceremónií je v tom, že nás učia správať sa správne a milo. Ale keď sa potom z ceremónie vrátíme domov, ľahneme si na zem, zapneme si televízor, naša pozícia je divne skrútená a pozeráme sa tri hodiny na film, až sme úplne unavení a chce sa nám spať, potom je možné, že sa naše „správne“ správanie na ústraní a naše lenivé správanie doma, navzájom vyrušia. Ľudia, ktorí navštívia napríklad budhistický sesshin, kde sa snažíme správať veľmi príjemne a spolupracujúco a potom po sesshine sa správajú iným spôsobom, vôbec nechápu, o čom budhizmus je.

Pretože existujú iné ceremónie, mimo sesshinu, ktoré sú oveľa dôležitejšie, než tie, ktoré robíme počas ústrania. Napríklad takáto ceremónia: ráno vstanete z postele, otočíte kohútikom, pustíte si vodu, opláchnete si tvár, zoberiete uterák, osušíte si tvár, vytlačíte si zubnú pastu na kefkú, vložíte si kefkú do úst... Táto ceremónia je oveľa dôležitejšia, než spev sútier po zazene. Potom sedíte na stoličke pri stole, na ktorom je položené vaše jedlo, uchopíte nôž a vidličku, jete svoje jedlo... ani príliš rýchlo, ani príliš pomaly a ak je to možné, nečítate pri tom knihu, toto je tiež určitá ceremónia. Avšak to si neuvedomujeme. Ignorujeme ceremónie nášho života a hovoríme: „Nemal som čas na raňajky.“ Alebo: „Svoju večeru zjem pri televízore...“

Potom keď prídeme do dojo alebo na sesshin, chováme sa veľmi milo. A keď prídeme spať, náš život sa znova vráti do zabehaných koľají. Nie je jednoduché v každodennom živote v spoločnosti, žiť život ako ceremóniu. Ale mali by sme si uvedomiť, že je to veľmi veľmi dôležitá vec. Môžeme si to uvedomiť, keď sme mimo domu na sesshine, pretože na nás nepôsobí žiaden tlak. Ale keď sme znova doma, sme pod tlakom, máme za desať minút odísť do práce, môže byť ťažké si toto

povedomie udržať. Alebo keď máme deti a nevieme si nájsť čas robiť veci pomaly, je to obtiažne.

Ale základ budhizmu je: urobiť náš každodenný život ceremóniou. Nie urobiť z toho nejaký posvätný rituál, ale proste len dávať pozor a snažiť sa bežné jednoduché veci, robiť správne. Toto je obzvlášť dôležité v dnešnom modernom svete, pretože sme sa naučili rôznym aktivitám prikladať rôznu hodnotu. Napríklad hovoríme: moje raňajky sú menej dôležité ako stretnutie s mojím šéfom. Alebo: kráčať pozorne po ulici, nie je až také dôležité, ako dostať sa na miesto určenia tak rýchlo, ako je to len možné. Takže dávame rôznym veciam, rôzne hodnoty. Ale tieto hodnoty, sú často falošné.

Keď hovorím „falošné“, myslím tým, že nepomáhajú nášmu životu. Keď nežijeme život „usporiadaným spôsobom“, obdržíme výsledok. Keď napr. pracujeme za počítačom veľmi, veľmi usilovne štyri, päť, šesť rokov, bez toho aby sme venovali pozornosť pozícii tela, nevenujeme pozornosť potrebým prestávkam, potom my, aj spoločnosť, obdržíme výsledok. Výsledkom môže byť napr. telesná choroba alebo niečo iné vyplývajúce z nášho chovania.

Ceremónia v budhizme nám slúži ako model, aby sme si vedeli uvedomiť ceremónie v našom živote. Keď sme mimo domu na ústraní, môžeme robiť veci o niečo pomalšie, o niečo starostlivejšie. Môžeme sa tešiť sa z jednoduchých vecí, trebárs z krájania pórku alebo sekania dreva. Potom keď sa vrátíme k nášmu bežnému životu, môžeme si spomenúť, že aj jednoduché veci v našom živote sú hodnotné a že hodnoty, ktoré priradíme niektorým veciam v našom živote, sú občas falošné.

Trvá to mnoho rokov, než sa nám takto podarí zmeniť život, ale kúsok po kúsku môžeme svoje hodnoty zmeniť. Je to veľmi ťažké a je to boj. Už len cvičiť zazen každé ráno, býva obtiažne zaradiť do nášho časového programu. Dnes vyvíjame snahu, „hlúpo“ si ceniť jednoduché veci v našom živote. Potom zajtra urobíme to isté. Pozajtra na to zabudneme a znova sa staneme zaneprázdnenými a nevyrovnanými. A potom ďalší deň sa znova rozpomenieme. Takto ideme životom deň za dňom, týždeň za týždňom, rok za rokom a takýmto spôsobom sa náš život pomaly mení. Toto je budhistická cesta. Pomalá revolúcia.

Otázky z publika po prednáške

Aký podľa vás je význam rakusu a kesa pre budhistickú prax? Čo reprezentujú a ako sa možno „kvalifikovať“, aby niekto mohol kesa alebo rakusu nosiť?

Rakusu bolo vymyslené v Japonsku alebo možno v Číne. Je to miniatúrny cestovný budhistický odev. Ale stal sa z neho tiež symbol prijatia budhistických predpisov. Keď si urobíte kesa alebo dostanete rakusu, váš učiteľ, ktorý vám odovzdá predpisy, napíše na jeho zadnú stranu vaše budhistické meno. Potom rakusu dostanete pri ceremónii a je to taký formálny vstup do budhizmu. Stáva sa tak dôležitým. Napríklad toto rakusu má pre mňa veľký význam, pretože má na zadnej strane napísané dôležité veci (ukazuje zadnú stranu svojho rakusu, ktorá je prázdna). ...v skutočnosti je prázdna, pretože som si ju kúpil v obchode.

Myslíte, že nie je dôležitá, pretože ste si ju kúpil v obchode?

Nie je pre mňa dôležitá, ale mám inú, ktorú som dostal od svojho učiteľa. Tá je však už dosť stará a rozpadá sa na kúsky. Takže som si na nosenie kúpil túto. A keď ju stratím, nebude to vadíť. Možno vyzerá veľmi dôležite a efektne, ale v skutočnosti na nej nezáleží. Každá osoba má svoj vzťah k svojmu rakusu. Samozrejme, keď dostanete rakusu od svojho učiteľa, stane sa pre vás dôležitou, ale nerobí ju to posvätnou.

Nemyslíte, že z nosenia rakusu a kesa môžu niektorý ľudia dostať nesprávny dojem, že je tu určitá hierarchia?

Áno. Napr. kesa je silnejšia ako rakusu, pretože je väčšia... (smiech z publika)

Kesa je rovnaká ako rakusu, je to symbol niečoho a tento symbol si vytvárame sami. Aj keď môj učiteľ občas hádzal kesa na zem, napriek tomu keď ju nosil, bola preňho dôležitou. Ale ani tak, by sme z kesa nemali spraviť žiaden hierarchický symbol. Hocikto, si môže ušiť kesa, aj keď nie je budhistom. Ak niekto, kto nikdy necvičil zazen, príde a prinesie si kesa, kľudne ho môže nosiť, nebude mi to vadiť. Tradične najprv dostanete rakusu a potom si ušijete kesa, prípadne si ju kúpite, alebo dostanete. Majster Dogen povedal, že si kesa môžete vyrobiť z rôznych materiálov. Napríklad z papiera, kože, starého materiálu. Vyhovujúca je ľubovoľná farba, len nepoužijete ostrú farbu. Farba v tomto prípade nemá žiaden význam. Avšak v Japonsku sa rozhodli, že čierna sa bude používať mníchov a mníšky novicov. Takže ak v Japonsku nosíte čiernu kesa, ste novic a keď ukončíte svoj noviciát, môžete si obliecť farebnú kesa. Ale tento systém je len japonským vynálezom.

Keď som sa zúčastnil na sesshine s Philipom Coupé asi pred šiestimi rokmi (Coupé je jedným z učiteľom skupiny AZI), ľudia sa mu sťažovali, že nosím zelenú kesa. Takže mi povedal: „Nemáš náhodou kesa nejakej inej farby?“ Nevedel som pochopiť, prečo chce, aby som zmenil farbu svojej kesa. Pravdepodobne má pre nich nejaký špeciálny význam. Ale chcel by som povedať veľmi dôrazne: pokiaľ si myslia, že farba kesy má nejaký špeciálny význam, nič z budhizmu nepochopili!

Prečo je táto tradícia dôležitou? Prečo ľudia neprestanú kesa a rakusu nosiť?

Je celkom zaujímavé sledovať, ako sa tradícia vyvíja a mení. Ja len nasledujem, čo ma učil môj učiteľ. Nepokúšam sa vytvoriť tradíciu, ktorú som sa nenaučil od neho, ale ktorú som si prečítal z kníh alebo odpozoroval od iných. Význam tradície v budhizme je to, čo ste sa naučili od osoby, ktorá vás učila. Môj učiteľ je dosť neotesaný človek. Napríklad nikdy nás neučil spievať sútru srdca (Hannya Shingyo) a občas hádzal kesa na zem.. Ale všetkých nás povzbudzoval k tomu, aby sme si kesa vyrobili a nosili. Takže som sa nenaučil spievať sútru srdca s mokugyo, preto to nerobím, ale ak by to niekomu chýbalo, spravím to rád. Napr. keď máme sesshin s glasgowskou skupinou, sútru srdca spievame. Ale nepridávam to nad to, čo robím. To čo robím, má prednosti a slabosti môjho učiteľa, ale je to len tradícia. Tradícia je to, čo ste sa naučili od svojho učiteľa, nie to, čo ste si prečítali v knihách. Čo ste si prečítali v knihe, nie je tradícia. Tradícia je niečo ozajstné, čo ste sa naučili od skutočnej osoby.

V skutočnosti nejaký čas potom, ako som odišiel z Japonska, jedna členka našej skupiny na nejaký čas odišla a vyškolila sa za mníšku. Keď sa vrátila do skupiny môjho učiteľa, kritizovala ho za to, že nespievajú sútru srdca. On to neskôr začal robiť. Avšak ja som to s ním nikdy nezažil, takže to nie je súčasťou mojej tradície. Pre mňa tradícia nie je otázkou naučenia sa niečoho nového, aby som rozmnožil svoje znalosti budhizmu, je to skôr vecou robenia toho, čo mi bolo ukázané. Ale neodmietam ľudí, ktorý chcú niektoré veci robiť odlišne.

Často sa ľudia pýtajú, či je nutné ušiť si rakusu na to, aby mohli prijať predpisy. Môžete k tomu niečo povedať?

Ak sa chcete formálne stať budhistom u konkrétneho učiteľa, môžete ho požiadať, aby vám odovzdal predpisy. Nevieť ako to robia iní učelia, ale ak niekto požiada mňa, poviem áno. Súčasťou ceremónie je prijatie rakusu, takže ak nie je rakusu, nemôžeme urobiť ceremóniu. Ak si niekto chce rakusu kúpiť, neodmietnem to. Ale myslím si, že urobiť si vlastnú rakusu, môže byť veľmi príjemné.

Z môjho pohľadu milá vec na rakusu a kesa je, že ani jednu z nich nemôžete robiť s myšlienkou „na koniec“, pretože to trvá tak dlho a je to náročné. Takže musíte postupovať len steh za stehom. Je to symbol budhizmu a stáva sa ozajstným symbolom konania krok za krokom.

Stáva sa symbolom vášho charakteru.

Áno. Stretávate pri tom sami seba. V budhizme, vždy stretávame sami seba. Je to občas strašidelné, občas neuspokojujúce, občas šťastné, smutné, robiace starosti – ale aj tak sa nesnažte stretnúť nejaké iné ja. Len stretnite sami seba, takých aký naozaj ste.

Prepis prednášky Michaela Luetchforda počas sesshinu v Cholíne február 2009.

Audio záznam prednášky: <http://www.dogenzen.net/audio/3Talk-CeremonyAndTradition.mp3>

Prepis anglicky: http://www.dogensangha.org.uk/Talks/cz09_ceremonytrad.pdf

Preklad a drobné formálne úpravy: Robert Spiegel